

Bugüne kadar Gazalinin fikir ve düşünceleri hakkında birçok kitap ve makale yayınlanmıştır. **Gazaliyi İslam dünyasında felsefe ve dolayısıyla bilimin gelişmesine engel olan kişi olarak görenler olduğu gibi, İslam'ı felsefi cereyanların olumsuz etkisinden koruyan gerçek bir din ulusu olarak görenler de bulunmaktadır. Bunlara göre; İslam düşüncesine felsefe demek, pırlantayı cam parçalarına benzetmek gibidir. Gazali gibi İslam düşünürlerine filozof demek de, pırlantaya cam demek gibi olup, bu yüksek âlime hakaret etmek olur.**

Aslında her iki kesim de Gazali'ye haksızlık etmektedir. Gazali hem çok iyi bir ilahiyatçı hem de iyi bir filozoftur. Öyle ki Farabi ve İbni Sina gibi hatta onlardan daha fazla felsefi eser veren bir filozoftur. Farabi ve İbni Sina dahil İslam filozoflarının içinde kitabının başlığında "felasife/filozoflar" anlamına gelen felsefi bir ibareyi ilk defa Gazali kullanmıştır. Mekasidü'l-Felasife, Tehafitü'l-Felasife, Mihakku'n-Nazar, Miyaru'l-İlim gibi salt felsefe ve mantık hakkında yazdığı kitapların yanı sıra El-Munkız mine'd-Dalal, el-Hikme fi Mahlukatillahi Teala, el-İktisad fi'l-İtikad, İlcamu'l-Avam vb. gibi ağırlıklı olarak felsefi konuların ele alındığı eserler Gazalinin gerçek bir filozof olduğunu ispat etmektedir. Yüzyıllarca Anadolu insanı tarafından başucu kitabı olarak okunan "İhya-u Ulumi'd-Din" adlı 4 ciltlik eseri bile sanıldığı kadar aksine fazla dinsel içerik olmayan bir felsefe yapıtıdır.

Gazali İslam dünyasının içinde bulunduğu karmaşa ortamının sona ermesi için önce o zamana kadar yazılan bütün eserleri okuyarak adeta bir felsefe özeti şeklinde Mekasidü'l-Felasife adlı kitabı kaleme alır. Daha sonra bu filozofların görüşlerini eleştirdiği Tehafitü'l-Felasife adlı eserini yazar.

Gazali bu eserde **"alemin kıdemi (sonsuzluğu)", "Allah'ın külliyatı bilip cüzi hadiseleri (tikellleri) bilemeyeceği", "dirilişin (haşrin) bedenen değil de ruhen gerçekleşeceği"**ni iddia etmeleri nedeniyle Farabi ve İbni Sina gibi İslam filozoflarının küfür içinde olduğunu beyan etmiştir.

Gazzali'nin bu tutumu basit bir eleştiri olarak kalmamış, felsefenin ve dolayısıyla o dönemde felsefenin bölümleri olarak görülen fizik, kimya, biyoloji, matematik vb. gibi bilimlerin de İslam dünyasında duraklama ve gerilemesine neden olmuştur.

Gazali: Filozof mu yoksa Din Alimi mi?

Prof. Dr. İlhan Yıldız tarafından yazıldı.

Cumartesi, 19 Ekim 2013 11:23 - Son Güncelleme Çarşamba, 06 Mart 2024 15:16

Yazmış olduğu kitaplardan böyle bir sonuç beklemeyen Gazali, "El-Munkız mine'd-Dalal" adlı kitabını kaleme alarak yaptığı felsefe eleştirisinin maksadını aştığını söylediye de İslam dünyasındaki felsefe aleyhtarlığının günümüze değin sürdüğünü belirtmemiz gerekmektedir.

Halbuki Gazali felsefeyi tabiiyyat, riyaziyyat ve ilahiyat diye üçe ayırmış ve bunlardan tabiiyyat ve riyaziyyatın bedihiyattan (apaçık bilgi) olduğunu ve herkesin bu bilgileri kabul ettiğini söyleyerek Tehafütte geçen kendi eleştirilerinin ilahiyat alanında yoğunlaştığından söz eder.

Gazali birçok filozof ve bilim adamının yaşadıkları özgür ortamdan yararlanarak eleştiri ve görüşlerini esirgemediğı bir dönemde felsefe ile ilgili kendi eleştiri ve düşüncelerini serdetmiştir.

Bundan daha doğal ne olabilir ki?

Nitekim Gazali, eserlerinde pek çok konuyu sistematik olarak ele alır, lehte ve aleyhte görüşlere yer verir, konuyla ilgili delilleri sıralar. Kimin hangi durumda ne kadar haklı olduğunu belirten kendine has sonuçlarla zıt görünen fikirlerin hakkını verir. Sadece meseleleri ele alma tarzı ile bile Gazalinin iyi bir felsefe altyapısı olduğunu göstermektedir.

Diğer İslam bilgin, filozof ve düşünürlerine oranla daha fazla çalışmalara konu olduğı ve bu hususta hatırı sayılır bir literatürün mevcut olduğı söylene de Gazali, haiz olduğı veya kendisine izafe edilen bu öneme rağmen yeterince araştırılabilmiş değildir.

Hala onunla ilgili temel meselelerde bile birbirinden çok uzak görüşlerin ileri sürülebilir olması, yukarıdaki tespitimizin geçerliliğini koruduğunu göstermektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse, Gazali hakkında birçok temel meselede birbirinden farklı görüşlerin olması, Gazali ile ilgili araştırılması gereken daha birçok sorunun bulunduğunu ve bunların cevaplandırılması için yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Gazali: Filozof mu yoksa Din Alimi mi?

Prof. Dr. İlhan Yıldız tarafından yazıldı.

Cumartesi, 19 Ekim 2013 11:23 - Son Güncelleme Çarşamba, 06 Mart 2024 15:16

Gazali Bâtınlılığın felsefi temellerini sorgularken Bâtınlilik ve felsefe arasındaki benzerliği fark etmiştir. Bu nedenle Gazali'nin din dilini kullanmaya karar verdiğini söyleyebiliriz. Çünkü karşısında acımasızca suikastlara girişmiş bir terör örgütü bulunmaktadır. Bu andan itibaren bir taraftan felsefe ile bilim arasındaki ayırımı dikkat çekerken bir taraftan da din ile felsefe bir ayırımı gitmek istemiştir. Bu konuyu Gazali el-Munkız kitabında şöyle anlatmaktadır:

"Felsefe biliminin bu alanı, aritmetik, geometri ve heyet ilmi denilen astronomi alanlarıyla ilgilidir. İster olumlu, ister olumsuz yönüyle olsun, felsefenin bu alanı hiçbir dini konu ile ilgilenmez. Aksine daha çok kesin delillerle kanıtlanmış olan hususlarla ilgilenir ki zaten bunu anladıktan ve öğrendikten sonra, bunların inkârı mümkün değildir, kabulü gerekir. Fakat bunun da iki tehlikesi bulunmaktadır. Birincisi: Bu ilim dalıyla uğraşan, onunla elde edilen açık verilere ve öğrenilen kesin delillere bakarak, bu defa felsefe ilmine ve bu ilimle ilgilenen filozoflara olan bağlılığı, güveni ve inancı artar. Buradan hareketle buna bağlı olan tüm ilim alanlarının bu derece açık, net ve eldeki delillerinin güvenilir olduğu kanaatini oluşturmaya ve bunu pekiştirmesine neden olur.

Bu anlayışın sonrasında ilim alanlarında dillerde dolaşan ve kulaklara kadar duyum olarak gelen filozofların şariat esaslarını kabul etmedikleri, dini inançları hafife aldıkları ve inançlara basit bir gözle baktıkları anlayışı çerçevesinde hareket ederek bunların etkileri altında kalanlar da başka değil, sırf onları taklit amacıyla dini gerçekleri inkâr etmeye kalkışır ve şöyle derler: "Eğer dini esaslar gerçek olsaydı, felsefi alanlarda derin bir bilgiye sahip olan filozoflar, dini ve din eksenli gerçekleri inkâr ve red etmezlerdi. Onların böyle bir gerçeğin varlığından haberdar olmamaları da söz konusu olamazdı." (Gazali, el-Munkız, 85-86)

Not: Bu yazı ders notu olarak hazırlanmıştır. Akademik bir değeri yoktur.